

БЕКСТВО

*Сви идеали света
не вреде сузе једног детета.*

Достојевски

Од памтивека се у породици Радошевића, староседе-лаца из села Растово у Метохији, у свакој генерацији ра-ђало само по једно мушко дете. Тако се мушка лоза те породице вековима одржавала само о једној нити, али она никад није прекинута. Увек су живели на имању на на ком су се затекли у време Косовског боја 1389. године.

На почетку двадесетог века власник тог имања био је Вукола Радошевић. Он је погинуо у Првом светском рату. Не зна се где му је гроб. Иза себе је оставио сина Продана који је нестао у Другом светском рату. У то време његов син Марко је имао само годину дана.

Пошто је завршио средњу пољопривредну школу, Марко је остао на свом имању. Оженио се лепом девој-ком Стаником, кћерком јединицом Грубана и Милесе Варагић из Растова. Они су рано умрли: обоје у кратком времену.

Станикиним наследством имање Радошевића је уве-ћано, па су тако постали најбогатији у Растову иако им је после Другог светског рата држава одузела скоро по-ловина обрадивог земљишта.

Марко је у лето 1996. године добио два анонимна претећа писма, са захтевом да се са породицом одсели. У првом писму претња није била јасно одређена, нити је био одређен рок. У другом је запређено смрћу њему и његовој породици ако се не одселе у року од пет дана.

Уплашен тиме Марко је молио свог седамнаестого-дишњег сина Петра да оде у Београд док он и Станика продају стоку и сврше још неке важне послове, па би са прикупљеним новцем и они дошли код њега.

Петар није хтео ни да чује за одвајање од родитеља.

– Зар да ја бежим, а да вас оставим овде да вас кољу Шиптари? – питао је озлојеђено. – Уосталом, с каквим правом да ме неко тера с моје прадедовине?

– О каквом праву говориш, сине, побогу – чудило се Марко. – Зар не видиш да за нас нема више ни права ни правде, нити имамо од било кога заштиту? Ми Срби на Косову и Метохији сада смо ван закона. Ми смо овде као дивље звери за одстрел. Чак у тежој ситуацији, јер може да нас убија ко год хоће, а дивљач могу да одстре-ле само ловци и то кад им се одобри.

– Кад је тако, оче, спремајте ствари, па у тракторску приколицу! Идемо заједно – рекао је Петар одлучно. – Све ћемо оставити. Косовом и Метохијом владају напи-смени и полуписмени од којих многи имају купљене ди-плове и докторске титуле. Сећам се цитата из Курана, који ми је недавно казао стари Ђељадин: „Не бој се пи-смених, нити неписмених већ полуписмених.”

Марко се премишљао и ломио у себи. У њему су се брзо смењивали страх од онога што сваког момента мо-же да задеси њега и његову породицу и тешка грозомора на сваку помисао да напушта то што је до пре неколико година сматрао „правим рајем“, али је душманин пруж-ио руку на њега и дигао нож над вратом породице.

Најзад се одлучио да се сели. Првог пазарног дана он и Станика су потерали својих четрнаесторо говеда да их продају за цену коју понуди први купац, а онда да се врате и трактором повезу свиње, прасиће и кокошке и продају будзашто и да пре ноћи с најпотребнијим ства-рима крену ка Шумадији.

Пошто се до подне нису вратили кући, Петар је био забринут и пошао да их тражи. Успут никога није срео до изласка на цесту, а онда се, мимоилазио са колонама пешака и коњским запрегама. Било је очевидно да су то сами Албанци. Није смео да проговори ни једну реч на српском језику, а албански је знао тек толико да се може споразумевати о најосновнијим стварима. Док је узалуд крстарио пијацом страховао је да ће га неки Албанац препознати. Враћајући се кући наишао је на унакажене свеже лешеве својих родитеља. Лежали су један поред другог у каналу поред пута. Премирући од страха и очекујући сваког момента да и њега снађе иста судбина, пришао им је, клекнуо на колена и ухвативши се рукама за косу, заборављајући страх почео да кука. Сузе су му мутиле видик. Он је гледао два непомична тела, миловао их и љуби у лице. „Јаоој мени задовек!“, разлегао се његов тужан отегнут глас шумом. Код оближње, одавно напуштене куће старог Горчила Ненадовића, на којој је већ изгледео напис: „кућа на продају“, завијао је мршав пас шарпланинац. На његово завијање Петар се тргнуо. Поново се загледао у лица мртвих родитеља. Пошто је једва прикупио снаге да устане, пошао је кроз шуму кући Немање Милојевића. Затекао га је у воћњаку и замолио да у тракторској приколици довезу покојнике.

Код покојника није било новца. Петар је у очевом цепену нашао невештим рукописом написану поруку: „Петар је на реду.“

Он се замислио и рекао: „У гробље их не смемо сахранити.“

Одредио је место за сахрану у шуми поред свог имања, заклоњено дрвећем са свих страна. Након сахране пошли су Немањиној кући. Петар је успут смишљао како да убеди Немању да он и његова породица, чим падне мрак, беже са њим преко Проклетија ка Црној Гори.

„И ја сам добио анонимно писмо, у ком се захтева да се селим. Претња је озбиљна, нема сумње. Међутим, Зорица неће. Деца су под њеним утицајем. Немоћан сам. Морам да чекам, па шта нас снађе“, казао је Немања.

Узалуд су те вечери до касно Петар и Немања убеђивали Зорицу и децу Милана и Милицу да сви скупа још исте ноћи пођу, јер се над њих надвила опасност.. Кад је Немања Зорицу подсетио на писмо у ком је породици запрећено смрћу ако се не одселе, она се увредљиво подсмехнула одмахујући истовремено обема рукама и одбрусила: „Пљујем и на то писмо и на оног ко га је писао! Ми међу Шиптарима имамо своје пријатеље који нас штите и нико се неће усудити да нас нападне“.

Петар је хтео да каже нешто, а она је то приметила па га је предухитрила:

– И онај ко је писао писмо зна да имамо међу Шиптарима заштитнике. Зато није смео да се потпише. Видела сам то писмо. Писао га је неко ко једва зна слова и речи српског језика.

– Али је сигурно да тај зна да убија – рекао је Петар. – Ја ћу ићи одавде, било где. Нећу чекати да ме Шиптари касапе. Ако и ви не одете, бојим се да ћете проћи као моји родитељи. И она два таква писма која је добио мој покојни отац била су без потписа, па ето шта се деси њему и мами. И мој отац је међу Шиптарима, тобоже, имао пријатеље. Видиш да с њима више нема пријатељства. Ако би неко хтео да помогне, не сме, јер ће га убити. Немој се, Зорице, надати у заштиту било ког Шиптара.

Обузета бесом, не размишљајући о Петровој трагедији, Зорица му је неочекивано сасула у лице такву увреду преко које није могао да пређе. Погледао ју је љутито, али није одговорио. Одмах је устао, поздравио Немању, па изашао тако брзо, залупивши врата за собом, да Немања није стигао ни да га испрати.

Напољу је пљуштала киша. Петру је то поговало, јер је рачунао да Албанци неће доћи да га траже по таквом времену. Свратио је кући, узео новац који је затекао, Марков пиштољ са муницијом, кишобран и торбу у коју је ставио хлеб са нешто сувог меса и сланине и флашу воде. Отворио је свињац и кокошињац, а онда пошао пут планине. Ишао је кроз шуму пипајући испред себе кишобраном као слепац штапом, јер га због дрвећа није могао носити раширеног. Опажао је пред собом дрвеће и жбуње. Опрезно га је обилазио, трудећи се да држи правац како се не би вратио или кружио на истом простору као што се то понекад дешава залуталом путнику.

Целе ноћи је ишао кроз шуму, пењао се и спуштао низ стрмине. Око пола ноћи низ једну незгодну стрмину се оклизнуо и једва се зауставио треснувши о стабло дрвета. Ту је провео петнаестак минута док је одредио правац. Киша је престала пред зору. Кад је свануло био је високо на Проклетијама. Изнад њега су се уздизале у небо громаде стена. Дошао је до суве заравни над којом је као богомољка клечала огромна стена. А доле, испод њега, низ стрму падину пружао се сиви сипар. Дуго је седео на тој заравни под каменом избочином покушавајући да се оријентише. Низ планину, доле испод шуме, смењивале су се камене сиве голети и шуме, а онда се све то завршавало сивилом густе магле што непомично лежи у нижим пределима. Из ње планина штрчи као острво из мора. То Петра подсети на први лет авионом изнад облака када је са оцем путовао у Атину на одмор. Сможден жалашћу, уморан и озебао, мокар до голе коже, легао је и ставио торбу под главу. Дрхтао је од хладноће. Чинило му се да се на њему леди одећа и лепи за тело. Пошто није могао да заспи устао је и пошао да потражи пећину. Тек тада је осетио замор и малаксалост тако да се једва држао на ногама.

„О, горки живот!“, рекао је и пошто је прешао једва десетак корка, опет је сео. Дрхтавица га је све више обузимала и језа му прожимала тело. Прикупио је ноге, склопио руке испод колена, па се савио и тако дуго остао док су му уморне очи лутале низ планину. Тек што су почели да се назиру први зраци сунца, магла се покренула уз планину. Једва вукући ноге, пође страном испод високих литица. Ускоро се нађе пред дубоком пећином. Ушао је и одмах осетио топлину. Ставио је раширен кишобран на улазу у пећину, па ушао дубље. Читав дан је седео уз камени зид и размишљао о трагедији својих родитеља. Није могао да задржи сузе. Уздржавао се кратко, а онда, одједном као да је у њему нешто експлодирало, пећином је одјекнуо отегнут језив крик. Био је то глас очаја који се отео из грла несрећног младића. Тај глас се поновио неколико пута, док није прешао у гласан плач са мучним хрипањем. Иако од јуче ујутру није ставио ништа у уста Петар није осећао глад. Чак му се гадила и свака помисао на храну. Мучила га је вртоглавица. Није могао више ни о чему да размишља. На моменте је заборављао где се налази. Савладан тешким замором и тугом, наслонио је главу на камен и заспао. Док је као прогоњена рањена звер, након ломатања по планини, по невремену и помрачини, спавао у дивљини далеко од људи, у глави су му се низали снови:

У непознатом граду, седи сам на бетонском зиду којим је ограђено двориште велике продавнице. Време је предизборне активности. Зидови су исписани разним порукама политичких странака. На бетону, пред самим улазом у продавницу, написано је крупним словима: „Газимо систем!“ Одједном са свих страна нагрнуше Албанци с белим капама на глави, узвикујући: „Косово република!“ Он непримећен бежи и улази у мрачан тунел. Пошто прође кроз њега, нађе се у ромском насељу

које је било слабо осветљено. Око њега се окупише Роми. Сви говоре у исти глас. Он ћути. Између њих се издвоји старији човек крупних бркова, пристojно одевен који нареди Ромима да се удаље и да ћуте. Они заћуташе, али се не удаљише. Он поздрави Петра и рече:

– Ја сам цигански кнез.

– Ја сам луталица. Ожалошћени јадник. Прогнаник – исприча му Петар о трагедији својих родитеља.

– И мог брата су убили – сневесели се кнез. – Тамо убијају и Цигане.

– Носим вечиту тугу у срцу што нисам утицао на родитеље да се иселимо на време као што су учинили други – хтеде да каже Петар још нешто, па се загрцну.

Кнез га погледа сажаљиво. Остали Роми га посматрају са неверицом и злурадошћу, која у њему изазва сумњу у њихове добре намере. Та сумња се појачала када су му са свих страна пришли, окупили се око њега и почели да га додирују као неко чудовиште.

Кнез му је нудио гостопримство, а он му се захвалио дубоким наклоном. Домаћин није знао шта још може да учини за госта, па је почео да виче на окупљене Роме и да их грди због непристојности. Немилосрдно је ишамаирао једног дечака који се усудио да му се супротстави. Толико га је тукао да је Петар пошао да га брани. Пошто дечака оте из кнежевих руку, рече:

– Морам да одем.

– Куд идете? – упита га кнез.

Пошто је требало да смисли убедљив изговор, рече једва чујно, као за себе:

– Мислим да су моји рођаци у селу Вар.

– За то село нисам чуо. Знаш сва села унаоколо, јер сам у свако долазио. То може да буде само неки заселак.

– Можда је то назив неког засеока – једва дочека Петар да изговор учини убедљивим.

Он тек тада примети да му је из торбе нестао пиштољ. То га узнемири.

– Кад сам дошао овде, био ми је пиштољ у торби, а сад га нема. Молим вас, помозите ми да га пронађем.

– Је ли то истина? – упита цигански кнез.

– Истина је.

Кнез му поверова и заповеди Ромима: „Да се нико не помери с места! Ако је неко украо пиштољ, нека се јави, да не претресам!“

Сви Роми остадоше, где се ко затекао. Нико се не јави. Кнез их претреса лично. Кад дође ред на десетогодишњег дечака, који се издвајао по запуштенем изгледу, пиштољ му кроз ногавицу испале на влажну земљу поред босог стопала. Он покуша да побегне. Кнез стиже да га ухвати за косу и поведе за собом. Врати пиштољ Петру уз извињење, а двојици старијих дечака нареди да малом лопову пред свима, ударе по туру двадесет шиба лесковаком што стајаше прислоњен уза зид шупе покривене отпацама старих дасака, плеха и тер-папира. Очеvidно поносни што им је то кнез поверио, једва дочекаше да изврше задатак. Приђоше кривцу, изведоше га у страну, а онда га јачи ухвати за обе руке и трже да се сagne. Други му свуче панталоне, па узе лесковак. Био је то танак лесков штап. Поче њиме да шиба лопова по туру, бројећи гласно да сви чују. После сваког ударца кажњеник врисне, али се не помера. Не могавши да се уздржи и да отрпи сажаљење, Петар замоли кнеза да прекине кажњавање. Кнез је, не обраћајући пажњу на његове молбе, ћутао и контролисао извршење казне.

Пошто је казна извршена, кажњенику су подигнуте панталоне и он је јецајући отишао преко дворишта. Штап је враћен на своје место.

– Вас је ово растужило – приметио је кнез. – Немојте због тога да будете тужни. До овог није дошло вашом